

ΜΕΛΕΤΗ

προτάσεις για τὸ δημοτικὸ τραγούδι

14. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι ἡ γλῶσσα ποὺ μᾶς χρειάζεται.

α. Ἐμπόδιο στὴ σωστὴ σπουδὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μας γενικά. Ἡ ἐπιστῆμη ἔκανε τὴ ζωὴ καὶ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ βιβλιακὴ λαογραφία καὶ τουριστικὸ φολκλόρ. "Οἱ" αὐτὰ γίνονται ἐρήμην τοῦ λαοῦ, ποὺ δὲ σχετίζεται μὲ τὰ μέσα τοῦ ἀστικοῦ ἀνθρώπου, παρὰ ὅσο αὐτὸς τοῦ τὸ ἐπιβάλλει. Μένει λοιπὸν ὅ,τι ὁ πολιτισμὸς μας δὲν ἀντέχει νὰ κυριεύσει ἢ ὅ,τι δὲν τὸν ἐνδιαφέρει, εἴτε αὐτὸ εἶναι «κατάλοιπο» καὶ «παράδοξο ἔθιμο» εἴτε συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ μας λαϊκῆς προέλευσης ποὺ ἐπιβάλλεται δυναμικά (γλωσσικά). "Ὅμως ὅλα τὰ τέτοια στοιχεῖα εἶναι ἐνεργὰ καὶ ἀκμαῖα, ὅσο κι ἂν ἀλλάζουν ἐξωτερικὰ μορφή ἢ ἐμείς δὲν τὰ συνευθετοποιοῦμε (ὅπως οἱ ἄλογες φράσεις ποὺ παραδειγματικά δίνει ἡ «Υδρία»). Τέτοιο ἐνεργὸ στοιχεῖο («κατάλοιπο» ἢ ὅπως ἄλλως θεωρηθεῖ) εἶναι τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἐχομε λοιπὸν τὴ δυνατότητα νὰ τὸ σπουδάσουμε, ἂν ἡ ζωὴ μας πλουτιστεῖ καὶ μόνο τόσο, ὥστε νὰ φύγουμε ἀπ' τὴ στεγνὴ ἀρχὴ καὶ ἀντιλήψεις μας γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον, ὅποιεσδήποτε καὶ ὅσο σπουδαῖες κι ἂν εἶναι αὐτὲς γιὰ μᾶς καὶ τὸν πολιτισμὸν μας : τὸ δημοτικὸ τραγούδι (μὲ ὅσα φέρνει μαζί του, ὅπως τὰ ἔχουμε ὡς τὰ τώρα περὶ τὴν Ὑδρία, στὶς Προτάσεις καὶ τὰ λένε κι ἄλλοι) εἶναι κριτήριον ὅλων, γιὰτὶ (καὶ στὴ σελίδα τοῦ βιβλίου ἀκόμη) φτάνει ὡς ἐμᾶς σὰν ἀθηντική μορφή τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου σὰν εἶδους τῆς φύσης.

β. Οἱ σπουδὲς ποὺ γίνονται σήμερα στὸν πολιτισμὸν τῶν λαῶν καὶ τὰ κείμενά τους μποροῦν νὰ δοθηθῶν καὶ τὴ σπουδὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Τουλάχιστον, ἂς ἔρουμε τὴν εὐκαιρίαν ἀπὸ κάποια ἀφορμὴ στὸ δημοτικὸ τραγούδι (ὅποιαδήποτε : γλωσσικὴ - μυθικὴ - μουσικὴ κλπ.) ν' ἀρχίσουμε νὰ βλέπουμε, νὰ καταλαβαίνουμε ἔστω. Ἄν ἔτσι προχωρήσουμε τὴ μελέτη μας, θὰ δοῦμε ἄλλως τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν πολιτισμὸν, δηλαδὴ ἀνθρωπινὰ καὶ πολιτισμένα. Αὐτὸ ἀρχίζει σήμερα νὰ γίνεται. γ. Πίσω ἀπ' τὸ δημοτικὸ τραγούδι ὑπάρχει ἕνας ὁλόκληρος κόσμος ποὺ ἔρχεται συνεχῆς στὴ φύση καὶ τὴν τάξη της. Ἀπὸ πολὺ παλιὰ ἀρχισαν οἱ ἄνθρωποι ν' ἀναπτύσσων μιά προσωπικὴ στάση καὶ ἀποκόπηκαν πολὺ ἥ λίγο (μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἰδιοφυΐας) ἀπ' τὸ λαό. Αὐτὸ ἔφερε ἕνα ὁλόκληρον πολιτισμὸν, δυνάτὸν καὶ ἀδίστακτον, ποὺ πιέζει τὸ λαό, σὲ βαθμὸ ὥστε ὁ λαὸς νὰ φαίνεται πιὰ πῶς ὑπάρχει στὶς ἀναπτυγμένους χώρες μᾶλλον στὰ «κατάλοιπα» τοῦ παρὰ μὲ πραγματικοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ ὅμως δείχνει καθαρὰ πῶς ὁ διασμὸς τῆς ἀνθρώπινης φύσης γίνεται καταστρεπτικὸς. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ δοῦμε τὸν ἄνθρωπον ὅχι ἀπ' ὅσα διάζουν τὴ ζωὴ μας καὶ θεωροῦνται βασικά της στοιχεῖα σήμερα, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἦταν πάντα. Αὐτὰ ἀκριβῶς ἀρχίζουν νὰ μελετιοῦνται σήμερα, γιὰτὶ ἡ ἐπιστῆμη δὲν ἔχει ἄλλο ἐνδεχόμενον τελικὰ ἀπ' τὴ ζωὴ. Ἄν λοιπὸν καταγράψει μὲ τὸ «κύρος» της κατὰ ἀπορρημένη ἢ τὸ «ἐξηγεῖ» ἐπιστημονικά, μᾶς δηγεῖ μὲ τὴν ἔμμεση γλῶσσα της σὲ μιά πραγματικότητα παλιὰ καὶ οἰκεία στὴ λαϊκὴ γλῶσσα.

δ. Ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι τὸ μόνο ποὺ ἔρχεται μὲ ἀνθρωπινὴ οὐσία ἀπ' τὰ παλιὰ γιὰτὶ δὲν εἶναι ἔμμεση καὶ ἐξωτερικὴ ἀλλὰ συστατικὸ στοιχεῖο τῆς φύσης καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ νὰ φανεῖ αὐτό, ὁ μόνος τρόπος μελέτης τῆς γλώσσας εἶναι ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα, ποὺ δὲν μᾶς ὁδηγεῖ σὲ κανόνες ἀλλὰ σὲ μίλημα : ἡ μελέτη τῆς γλώσσας εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα μὲ τὸ μίλημά της. Ἀπαντώντας ἀπ' αὕτη τὴ θέσιν στὴν ἐπιστημονικὴ (=ἀνασχετικὴ) μελέτη τῆς γλώσσας μὲ τοὺς ὅρους ποὺ αὕτη (ἔτσι καὶ ἄλλως) μᾶς ἐπιβάλλει, θὰ λέγαμε πῶς σὰ γλῶσσα πρέπει νὰ θεωρήσουμε κατ' ἀρχὴν κατὰ ὁλότελα ἄλλο ἀπ' αὐτὸ ποὺ λέει ἡ ἐπιστῆμη (=ποὺ τελικὰ δὲν το

λέει). Δέν πρέπει όμως νά παρασυρθοῦμε σέ διατύπωση νόμων καί κανόνων, πού ἔρχονται σά μιὰ ἀναμενόμενη ἐξέλιξη στήν ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας ἀπ' τὸ κορμὶ τῆς φύσης πού τὴν κάνει, τὴ λέει. Αὐτὸς ὁ τρόπος ἦταν ἕνας φαῦλος κύκλος πάντα: ὁ γραμματικὸς εἶναι ἕνας ἀνέραστος ἐρημικὸς ἄνθρωπος πού μάχεται μόνιμα τὸν ἐργάτη τῆς γλώσσας, ἰδιαίτερα τὸν ποιητὴ. Χρειάζεται λοιπὸν μεγάλη τόλμη γιὰ νὰ ζητήσει κανεὶς γλώσσα ἔτσι πού νὰ βάλλει ὅλο τὸ σημερινὸ κόσμον στὴ φυσικὴ του θέση—καὶ νὰ διαγράψει ὅ,τι ψεύτικο. Αὐτὴ ἡ τόλμη δύσκολα βρίσκεται, ἀφοῦ μά-
λιστα εἶναι τόσο βολεμένος ὁ ἄνθρωπος σήμερα, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἀπανθρωπιὰ ἣ τὰ καυσασέρια. Ὅμως χρειάζεται, τουλάχιστο στὰ μέτρα καὶ μὲ τὴν προοπτικὴ τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ.

ε. Ἡ πραγματικὴ γλώσσα ἀποκαθιστᾷ τὴν τάξιν τοῦ κόσμου καὶ κάνει εὐκόλα πολλὰ δύσκολα, δηλαδὴ ὁ κόσμος γίνεται φυσικὸς ἀντὶ γιὰ γνωστὸς ἢ ἄγνωστος. Καὶ μπορεῖ ἡ γλώσσα νὰ γίνεται ὅλο καὶ πιὸ πραγματικὴ.

ζ. Σίγουρη γλώσσα εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ γιατί αὐτὴ ἔχει χάσει τὰ λιγότερα, ἔστω κι ἀπ' τὴν ἀναφορὰ τῆς σ' ἐγκεφαλικούς ἀνθρώπους πού δὲν τὴ δέχονται (=θέλουν νὰ τὴν νοήσουν). Βρίσκεται ἀκεραιωμένη σὲ δυναμικὰ μορφές πού εὐκόλα ζωοποιοῦνται καὶ ζωοποιοῦν. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄμεσα, ζωικά, ἥ κι ἔμμεσα, εἴτε γιατί μπορεῖ νὰ φανεῖ «μοντέρνα» ἀφοῦ ἐκφράζεται μὲ πρωταρχικὰ μέσα, πάντα ἐνεργητικὰ, εἴτε γιατί προκαλεῖ ἐρημνευτικὰ μὲ μορφές πού ξεπερνοῦν τίς δυνατότητες ἐρμηνείας (ἣ τὴν κάνουν πολὺ δύσκολη). Ἄν εἶναι ἀπαραίτητη ἡ υποχώρηση σὲ μιὰ σύγχρονη φρασεολογία, μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς τὸ δημοτικὸ τραγούδι δίνει ἤχους, μουσικὰ «νοήματα», ρυθμούς δοκιμασμένους στὴν ἀνθρώπινη φύσιν καὶ τελικὰ ἁρμονικούς του, ὥστε ν' ἀντιδρᾷ ὁ ἄνθρωπος σὰν κορμὶ καὶ ὄντοτητα σ' αὐτό. Προχωρώντας λοιπὸν ὅλη τὴ σκάλα τῶν μορφῶν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἀπὸ τοὺς ἄλογους ἤχους ὡς τίς πλήρεις ζωικὲς μορφές γλωσσικῶν ὁλοκληρώσεων τῶν μικρῶν ἢ μεγάλων τραγουδιῶν ζοῦμε (ἔχι νοοῦμε) τὸν κόσμο μὲ χρονικὲς καὶ τοπικὲς μορφές πού εἶναι μόνο κλητικὲς πρὸς τὸ ἄσχετο ἀπ' αὐτὰς τίς κατηγορίες (μέσα στὸ φάσμα πού μπορεῖ νὰ ἐκτείνεται ἀπ' τὴ μακρινή, χαμένη ἀνθρωπότητα, ὡς τίς πρωταρχικὲς λέξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ἴχνη στὴν προσωπικὴ ποίηση ἀπ' τὸ Γίλγαμές, τὸ Βυάσα καὶ τὸν Ὅμηρον ὡς τὴν τωρινὴ ποίηση, τὸν Cummings ἄς ποῦμε).

η. Τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον χαρακτηριστικὸ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ γιὰ μᾶς εἶναι πῶς ὅ,τι λέει, τὸ λέει γιατί δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλιως, γιατί εἶναι αὐτὸ πού λέει. Ἄρα στὴ σπουδὴ του πρέπει νὰ γίνονται οἱ μορφές του δημιουργικές: ζωῆς, αἰσθηματός, σκέψης ἔστω ἐρημνευτικῶν. Ἀλλιῶς ἡ μελέτη εἶναι πρωθύτερη καὶ χειρουργικὴ. Ἄς ξεκινήσουμε λοιπὸν (σὰ σύγχρονοι ἄνθρωποι) ἀπ' τὴν ἀρχὴ πῶς γιὰ κάθε τί στὸ δημοτικὸ τραγούδι ὑπάρχει κάποιος λόγος, ὄντας βέβαια ἔτοιμοι γιὰ ὅλα, καὶ προπαντὸς γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο ἐξωτερικὸ ἀπὸ μᾶς.

θ. Μᾶς χρειάζεται τὸ δημοτικὸ τραγούδι, γιατί δὲν ἔχουμε γλώσσα κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ μᾶς τὴν δώσει στὴν πιὸ καλὴ δυνατὴ μορφή τῆς (ἐκτὸς βέβαια ἂν τὸ ζοῦμε). Ἡ γλώσσα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἔχει ἀδειάσει, ἔχει ἀποκοπεῖ ἀπ' τὴ ζωὴ κι ἔχει γίνῃ μιὰ λειτουργία γραφῆς ἢ οἰκονομικὴ μορφή. Ἔτσι χάνουμε ὅλο τὸν κόσμον. Αὐτὸ γίνεται παντοῦ ὅπου ὁ λαὸς μπαίνει πίσω ἀπ' τὴν ἐπιστήμην καὶ τίς μηχανές. Μελετώντας λοιπὸν τὸ δημοτικὸ τραγούδι σοβαρὰ (: ἔχι ἐπιστημονικά, λογογραφικά, ἀλλὰ μὲ τρόπους πού αὐτὸ μᾶς ὑποδεικνύει) ἐλέγχουμε τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον μας, ὥστε νὰ τὸν ἐντάξουμε, ἀναπτύσσοντας σιγὰ σιγὰ τὴ σωστὴ γλώσσα, στὸν κόσμον, τοῦ ὁποῦ ἡ ζωὴ εἶναι μορφή καὶ τὸ τραγούδι τῆς τρόπος. Κι ἂν τελικὰ δὲν τὸ μελετᾶμε, ἀλλὰ τὸ ζοῦμε, τότε δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε τίποτα, τὸ πολὺ ποίηση.

ι. Ἡ ἀντίληψη τῶν παραπάνω προϋποθέτει πῶς ὁ ὅρος «δημοτικὸ τραγούδι» δὲν ἐνεργεῖ μέσα μας ὅπως ἔχει κατασκευαστεῖ ἀπ' τὴ λογογραφία κι ἐμᾶς, ἀλλὰ σὰν

ένα όνομα όσχετο από δεδομένους προσδιορισμούς, ή πού αυτόπροσδιορίζεται: αυτές οι Προτάσεις είναι μιὰ προσπάθεια προσδιορισμού, δυσάρεστη και βίαιη. Και φυσικά μιλάμε για τὸ ἑλληνικὸ ἀνθρώπινο τραγούδι ὅχι τοῦ δήμου ἀλλὰ τοῦ λαοῦ, πού είναι πρόσωπο τῆς φύσης καὶ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων).

ια. Μπορεῖ λοιπὸν κανεὶς νὰ εἶναι σύγχρονος καὶ δημοτικὸς: μπορεῖ νὰ τὸ ἐννοήσῃ ἔτσι γιὰ ν' ἀρχίσει τὴν προσπάθεια γλώσσας. Στὴν Ἑλλάδα σήμερα αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη ζωτικὴ γιὰ πολλοὺς λόγους (ἦταν ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Βηλαρά), ἔστω καὶ μόνο γιὰ νὰ διαβάσουμε πραγματικὰ τοὺς Ἀρχαίους. Εἶναι μιὰ ἀνάγκη ἐκκρεμῆς καὶ ἀπειλητικὴ, τουλάχιστο ὅσο εἶναι κι ἄλλοῦ. Ἐπιτέλους δὲν εἶναι δύσκολο νὰ φανεῖ πόσο μικρὴ εἶναι ἡ ποίησή μας καὶ πόσο φτιαχτή: ὁ Σολωμὸς πού πῆγε ἄλλιῶς κοιμητιάστηκε. Χρειαζόμαστε λοιπὸν γλώσσα — γιὰ νὰ δοῦμε καὶ τίς γλώσσες τῶν ἀνθρώπων. Ἴσως τότε δὲ μᾶς φανοῦν σπουδαῖες· κι ἴσως ἄλλες, ἀλλὰ μᾶς φανοῦν πολὺ σπουδαῖα.

ια. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι ἕνας τρόπος γιὰ ὅλ' αὐτά. Γιὰ μᾶς ἐδῶ, στὴν τωρινὴ Ἑλλάδα, ἡ σπουδὴ του εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ἀνάγκη γλωσσικὴ.

μελέτη γλώσσας

σιμερα γενιθικαμε σιμερα να χαθουμε

*
περνο νερο κε νιδομε νερο να ξαγριπνισο
ακο τα πευκια που δροντουν κε τες οξιεες που τριζουν
κε τα γιατακια τον κλεφτον που κλεν το γ καπετανιο
*

εφες οπαλιανοδρεχε ο γιανις ετραγουδα
κι ολα τα δεντρα μαρανε κι ολα ξεριζωθηκα
*

εροδισ ι αγατολι κε ξιμερον ι δισι
γλικοχαραζουν τα θουνα κι ο αδγερινος τραβιετα
παν τα πουλακια στις θοσκες κε ι ομορφες στι θρισι
δγενο κι εγο κι ο μαδρος μου με τα λαγονικα μου
*

γεννήθηκα—νερό—Γιάννης—θουνά.

μελέτη ποίησης

εκι απου σμιγουν ι κερι κι αποκατασταλασουν
εκι πιργος εχτιστικε πιργος εθεμελιοθι
πιργος κε σιδεροπιργος κε μαρμαροχτισμενος
κε μεσα κορι καθετε κε το φιλι ζιγιζι
ζιγιζι καμπανιζι το του ναβλιρου του διδι
κε πεφτι κε πολι ριτζα ις τον карабокиρι
περικαλο σε ναβλιρε κι εσε карабокиρι
μι δοστε του πολιαγαπο θари κουπι να λαμνι

1. Το τραγούδι που έχουμε μπροστα μας είναι μια παρουσία του δημοτικού τραγουδιού.

2. Είναι ένα δημοτικό τραγούδι, χωριστό μόνο γιατί είναι τὸ δημοτικό τραγούδι και πραγματώνεται δυναμικά με τον καθένα από μας στην κάθε ώρα μας και στην κάθε γλωσσική (μέσα στα χρόνια) ώρα παραλλαζοντας κατά τις προσωπικές η κοινωνικές μας παραλλαγές, ώστε η αφετηρία του και το τέλος του είναι αδιερευνητά και αδιαφορά. Αν διαπιστώσουμε γλωσσικά («αρχαία», «νεα»), δομικά η άλλα